

Profesor Jan Kulpa – wybitny pedagog polski

20 marca 2003, w dwudziestą rocznicę śmierci wybitnego nauczyciela nauczycieli, metodyka – a przede wszystkim wspaniałego Człowieka – Profesora Jana Kulpy Katedra Dydaktyki Instytutu Nauk o Wychowaniu AP zorganizowała sesję naukową poświęconą Jego pamięci pod honorowym patronatem Jego Magnificencji Rektora AP im. KEN prof. zw. dr hab. Michała Śliwy. Otwarcia obrad dokonał dyrektor Instytutu Nauk o Wychowaniu AP prof. zw. dr hab. Mirosław Szymański „Powinniśmy – podkreślił w swym wystąpieniu – częściej niż dotychczas przypominać osoby, które miały ogromny wkład w to dzieło, które my obecnie kontynuujemy. Jednym z takich filarów naszej Uczelni był Profesor Jan Kulpa. Bardzo dobrym przeto i znaczącym wydarzeniem jest to, że Katedra Dydaktyki Instytutu Nauk o Wychowaniu postanowiła zorganizować konferencję naukową poświęconą twórczości i pamięci Profesora Jana Kulpy”.

Serdecznie powitał zaproszonych gości: prorektora AP prof. dr hab. Henryka Żalińskiego, prof. zw. dr hab. Tadeusza Aleksandra z Uniwersytetu Jagiellońskiego, referentów z Uczelni i zaprzyjaźnionych instytucji, m.in. z Centrum Młodzieży im. dr. Henryka Jordana w Krakowie, p. mgr Olimpię Napolską-Kolarz, kierownika Ruchu Ludowego, Oddział w Krakowie – p. mgr Bolesława Derenia, a nade wszystko syna Profesora doc. dr. hab. Jana Kantego Kulpę z Małżonką.

Następnie głos zabrał Prorektor AP prof. dr hab. H. Żaliński, który kontynuując myśl przewodnią sesji, stwierdził: „Nasza Uczelnia zajęła bardzo wysokie miejsce w rankingach, a na te rankingi z kolei wpływają trzy elementy: aktualna siła naukowa Uczelni, warunki studiowania, prestiż. A co to jest prestiż Uczelni? To jej historia, kadra, nie tylko obecna, ale i poprzednia, właśnie cytując Pana profesora Mirosława Szymańskiego, to takie filary, a jednym z nich był Profesor Jan Kulpa”. Przypomniawszy dalej nieco faktów z dziejów Uczelni i Katedry Pedagogiki, m.in. przekształcenie jej 15 IV 1969 r. w Instytut Nauk Pedagogicznych, którego twórcą był Profesor Jan Kulpa, i do jego historii wpisał się „złotymi zgłoskami”, a współcześni powinni te piękne tradycje kontynuować, wszak w szkole pedagogicznej najważniejsze miejsce winien mieć Wydział Pedagogiczny.

Prof. zw. dr hab. Józef Kuźma w sposób bardzo interesujący, a zwięzły, zaprezentował sylwetkę Profesora Jana Kulpy – jako uczonego, wychowawcy, nauczyciela nauczycieli, dydaktyka i autora koncepcji nauczania problemowego, przedstawił również dorobek Profesora, przebieg jego pracy zawodowej i naukowej, działalność organizacyjną, podkreślając przy tym, iż tak bogatym życiorysem można obdarzyć nie jednego, a wielu wybitnych ludzi. Charakteryzując Jana Kulpę, mówca zaakcentował walory osobowościowe, przede wszystkim Jego życzliwość, otwartość na drugiego człowieka, chęć niesienia pomocy. Wspominał swoje spotkania z Profesorem. Podkreślał, że tak urozmaicona i bogata twórczość naukowa Profesora była możliwa dzięki stworzeniu własnej szkoły badawczej i opanowaniu sztuki zespołowej pracy naukowo-badawczej, co w dzisiejszych czasach może również stanowić wzór. Zwrócił uwagę na problem kształcenia ustawicznego postawiony przez Jana Kulpę, jakże aktualny i dziś. „Profesor Jan Kulpa ma też znaczący wkład w rozwój nauki studiowania, technologii pracy umysłowej oraz nauki o sposobach uczenia się i prawdziwego studiowania”. Do ważnych osiągnięć Jana Kulpy można zaliczyć koncepcję nauczania problemowego. W konkluzji stwierdził: „Profesor Jan Kulpa był wybitnym polskim uczonym,

pedagogiem ubiegłego stulecia, a Jego myśli i koncepcje są nadal żywe i aktualne w naukach o kształceniu i wychowaniu”.

Interesującą charakterystykę Jana Kulpy przedstawił prof. zw. dr hab. Marian Śnieżyński w referacie *Empatia i altruizm u Profesora Jana Kulpy*. Rozpoczął wystąpienie słowami: „Profesor dr hab. Jan Kulpa był i pozostanie naszym Mistrzem, naszym niekwestionowanym autorytetem, zarówno w dziedzinie nauki, jak i uprawianej przez Niego dydaktyki, a nade wszystko jako człowiek, którego całe życie przepełnione było empatią i altruizmem. Można rzec, że mieli szczęście wszyscy ci, którzy wzrastali naukowo w bezpośrednim kontakcie z Profesorem”. I chociaż minęło 20 lat od śmierci Profesora, pamięć o nim jest wciąż żywa, „bo chociaż umarł człowiek, ale pozostało po nim słowo, specyficzny dla niego gest, symbole, które zostały rzucone w nasze środowisko akademickie, w nasz Instytut Pedagogiczny. Nasz Mistrz pozostał nam w pamięci jako człowiek o wyjątkowej umiejętności kreowania i podtrzymywania przyjaznych relacji interpersonalnych. Jest to wzór godny do naśladowania”. To pełne ciepła i prawdziwego podziwu oraz sympatii wystąpienie wywołało wzruszenie, a nawet łzy u tych słuchaczy, którzy mieli szczęście współpracować z Mistrzem.

Prof. zw. dr hab. Tadeusz Aleksander zaprezentował referat nt. *Profesor Jan Kulpa jako andragog*. Na podstawie analizy źródeł i dokumentów przedstawił w sposób nader interesujący mało znane fakty z działalności organizacyjnej i redakcyjnej Profesora w obszarze oświaty dorosłych. Stwierdził, że „andragogiczne zainteresowania Profesora Jana Kulpy wynikały z Jego pracy jako dyrektora II LO dla Pracujących w Krakowie w latach 50. Był też Profesor kierownikiem Sekcji Oświaty Dorosłych, pracował w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych, w latach 1954–1957 był kierownikiem oddziału. Jako nauczyciela akademickiego WSP uczelnia obdarzyła Go godnością dziekana i kierownika Studiów dla Pracujących Nauczycieli”. Niewątpliwie jako organizator studiów gromadził liczne doświadczenia, które miały później wpływ na powstawanie teorii oświaty dorosłych. W pracy na licznych kursach regionalnych i ogólnopolskich dla nauczycieli niekwalifikowanych lub podnoszących swoje kwalifikacje kształtowała się myśl andragogiczna Profesora. Do dojrzewania refleksji andragogicznej Profesora przyczyniało się niewątpliwie Jego członkostwo w różnego rodzaju komitetach redakcyjnych, m.in. „Oświaty Dorosłych” czy „Rocznika Komisji Nauk Pedagogicznych” wydawanego w Krakowie.

Kolejny nurt dociekań naukowych i trosk Profesora, to funkcjonowanie szkolnictwa dla pracujących zarówno uczniów, jak i studentów, czemu dawał często wyraz w publikacjach, a nade wszystko w podręczniku metodycznym pt. *Nauczanie języka polskiego w szkole podstawowej dla pracujących*, który był przedmiotem Jego przewodu habilitacyjnego.

Drugi kierunek badań i refleksji andragogicznej Profesora to kształcenie studentów zaocznych, a trzeci obszar to samokształcenie. Wiele artykułów dotyczyło tego problemu, szczególnie interesowała Jana Kulpę „inwestowanie ucznia we własny rozwój, kreowanie własnej osobowości”. Jeszcze na jeden bardzo ważny element andragogicznej refleksji zwrócił uwagę referent, a mianowicie na tradycje w kształceniu dorosłych w latach międzywojennych, opisane m.in. w pracy pt. *Kształcenie i dokształcanie nauczycieli w szkołach powszechnych w latach 1918–1939*.

Wystąpienie prof. zw. dr hab. Tadeusza Aleksandra rzuciło światło na wiele mało znanych faktów z twórczości Jana Kulpy. Mówca łączył urok osobistych wspomnień ze spotkań z Profesorem z szacunkiem dla ogromnego wkładu Jana Kulpy w rozwój an-

dragogiki w Polsce, konstatując: „rysuje się Profesor jako wizjoner przyszłości w kształceniu nauczycieli, w kształceniu regionalnym i ustawicznym. Mało byśmy na ten temat wiedzieli, gdyby nie dorobek Profesora. Kształcenie ustawiczne to konieczność. Nie ma dzisiaj, w istocie, w naszej cywilizacji innego wyjścia, poradzenia sobie z kłopotami życia codziennego i zawodowego – jak ciągła, mądra, konsekwentna i bardzo wytrwała edukacja ustawiczna”. To Profesor Jan Kulpa, zdaniem mówcy, wprowadził do andragogiki refleksję ponadczasową, trwałą.

Prof. zw. dr hab. Bolesław Faron, były ministra oświaty, obecny dyrektor Instytutu Filologii Polskiej AP, mówił o trzech etapach kontaktów z Profesorem. Jako młody asystent pracujący na polonistyce – po raz pierwszy zetknął się z Janem Kulpą w 1959 roku (wówczas Jan Kulpa pracował w Katedrze Metodyki Nauczania Języka i Literatury Polskiej), następnie jako rektor ówczesnej WSP, kiedy to Jan Kulpa zasłużył się ogromnie w działaniach na rzecz powstania, a potem rozwoju Instytutu Nauk Pedagogicznych, a jako prorektor ds. nauczania dbał o pedagogiczne przygotowanie nauczycieli. O uznaniu zasług Profesora Kulpy świadczą liczne dyplomy i nagrody.

Nie można zapomnieć, mówił prof. dr hab. Bolesław Faron, olbrzymiego wkładu pracy organizatorskiej i dydaktycznej Profesora w rozwój studiów zaocznych. Jego wpływu na kształtowanie osobowości wielu pokoleń nauczycieli. W tej uczelni formułowała się osobna koncepcja kształcenia nauczycieli, budowana niejako na dwóch filarach: gruntownego przygotowania merytorycznego oraz głębokiego przygotowania pedagogicznego. To Jan Kulpa z prof. Wincentym Dankiem walczyli o to, żeby uczelnia stała się akademicką, zawodową, nauczycielską szkołą wyższą.

Na zakończenie swojej wypowiedzi zauważył, iż „powrót do korzeni uczelni jest bardzo istotny w szkole pedagogicznej ze względów edukacyjnych i wychowawczych. Prof. Jan Kulpa reprezentował ten typ nauczyciela akademickiego, który posiadał gruntowną praktykę szkolną, a później zdobywał stopnie naukowe”. Udowodnił przy tym, że w każdym wieku można rozwijać się naukowo – w 51 roku życia uzyskał stopień doktora, a w 70 roku był już profesorem zwyczajnym. W wystąpieniu tym przewijał się również nurt osobistych wspomnień – kontaktów młodego polonisty z doświadczonym nauczycielem, wpływu Mistrza na kształtowanie się naukowej sylwetki podopiecznych.

Oddając po 20 latach cześć i hołd Profesorowi Janowi Kulpie nie można było pominąć Jego współpracy z konspiracyjną prasą ludową i w ogóle działalności w ruchu ludowym, w ZSL. Te dwa istotne wątki w bogatym życiu również zostały uwzględnione w programie sesji.

Prof. zw. dr hab. Jerzy Jarowiecki dokonał bardzo wnikliwej analizy dostępnych źródeł świadczących o twórczości Jana Kulpy w konspiracyjnej prasie ludowej w latach drugiej wojny światowej. Poruszano na jej łamach różne zagadnienia, ważne miejsce zajmowały wśród nich kwestie oświatowo-wychowawcze, etyczno-moralne. Artykuły na ten temat pisał przede wszystkim Jan Kulpa, sygnując je kryptonimem „J”, a znamienne tytuły, np. *Zadbajmy o nasze szkoły*, *Dom i dziecko*, *W uczciwości siła*, dowodzą troski ich Autora o dziecko.

„W artykułach Jan Kulpa najwięcej uwagi poświęcał ideałowi wychowawczemu. Jakże aktualne są dzisiaj Jego słowa – chodziło bowiem o kształtowanie człowieka prawego, o wysokim stopniu uspołecznienia, uczciwego o postawie patriotycznej, kierującego się wartościami i normami wynikającymi z chrześcijańskich założeń”.

W wystąpieniu tym przewijał się również wątek osobistych spotkań z Janem Kulpą: „wielokrotnie – wspominał profesor Jerzy Jarowiecki – kiedy mieliśmy punkt konsultacyjny rodziczej się WSP w Kielcach, uczestniczyłem w spotkaniach, w których byłem

czwartym: Jan Kulpa, Leopold Krzyk i Wincenty Danek. Często przedmiotem tych rozmów były wspomnienia z lat wojny i wspólnych doświadczeń Jana Kulpy”.

Uzupełnieniem wiedzy o społecznej działalności w ruchu ludowym Profesora Kulpy był wykład mgr Bolesława Derenia, wieloletniego działacza ZSL, który zwrócił uwagę na wątki oświatowe i społeczno-polityczne w karierze młodego nauczyciela Jana Kulpy.

Następnie prof. dr hab. Janina Wyczesany przedstawiła bardzo osobistą refleksję opatrzoną wymownym tytułem *Ocalić od zapomnienia*. Przypominając postać Mistrza, stwierdziła m.in.: „Prezentował wzór cech osobowych jako człowiek – przede wszystkim szacunek dla podopiecznego, cechowała Profesora erudycja naukowa, życzliwość, wartości humanizmu. Był dla nas wzorem do naśladowania i takim pozostał w pamięci tych, którzy Profesora znali”.

W ostatnim dziesięcioleciu swojego życia wśród licznych obowiązków, pełnił między innymi w latach 1977–1983 funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Krakowskiego Młodzieżowego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Sztuk. Swym autorstwem wspierał wszelkie poczynania, które miały na względzie dobro młodzieży i polskiej szkoły. O tej dziedzinie aktywności Jana Kulpy traktowało wystąpienie przez mgr Olimpię Napolskiej-Kolarz, która przedstawiła współpracę Profesora z krakowskim Pałacem Młodzieży, podkreśliła, że przy tym „potrafił zjednać pasjonatów nauki z wyższych uczelni do pracy z młodzieżą szczególnie uzdolnioną”, a tradycja zaszczerpiona przez Profesora, jest krzewiona do dzisiaj.

Część drugą obrad wypełniły wspomnienia współpracowników i uczniów Profesora. Prof. dr hab. Czesław Banach stwierdził: „Profesor był dla mnie autorytetem w zakresie problematyki edukacji nauczycielskiej, ponieważ łączył doświadczenia praktyczne z dobrikiem pisarskim, zespałał je nadzieją i optymizmem na możliwy i pożądany postępek w nauce o nauczycielu, o jego funkcjach, zadaniach i metodach pracy pedagogicznej”.

Dr Stanisław Szwabowski, uczeń i współpracownik Profesora, odczytał niepublikowany tekst wywiadu z Janem Kulpą, przeprowadzony w redakcji miesięcznika „Wychowanie” prawdopodobnie w roku 1971/1972. Na zakończenie przypomniał dewizę Mistrza: „jest wiele sposobów, żeby człowieka zniszczyć, ale tylko jeden, aby mu pomóc”. Andrzej Gajzler, również uczeń i współpracownik, zwrócił uwagę na wspaniałe cechy osobowości, kontaktowość, piękny język, przejrzystość wykładu Profesora.

Konferencji towarzyszyła wystawa „Życie i twórczość Profesora Jana Kulpy”, prezentująca m.in. materiały z Archiwum PAN i PAU.

Podziękowanie organizatorom konferencji, „nauczycielom, którzy potrafia szanować tradycje i pamięć Ojca”, wyraził syn doc. dr hab. Jan Kanty Kulpa.

Zamykający sesję przewodniczący obrad prof. dr hab. Marian Śnieżyński wyraził wdzięczność władzom Uczelni, dyrektorowi Instytutu Nauk o Wychowaniu prof. dr hab. Mirosławowi Szymańskiemu, kierownikowi Katedry Dydaktyki, a nade wszystko dr Elżbiecie Bryckiej i dr Marii Chymuk za trud włożony w przygotowanie konferencji i towarzyszącej jej wystawy.

Wieczorem odbyła się Msza św. w intencji Profesora Jana Kulpy w kościele akademickim NMP z Lourdes przy ul. Lea 37.

ELŻBIETA BRYCKA, MARIA CHYMUK